

Ur *Internationalen* nr 31 1994

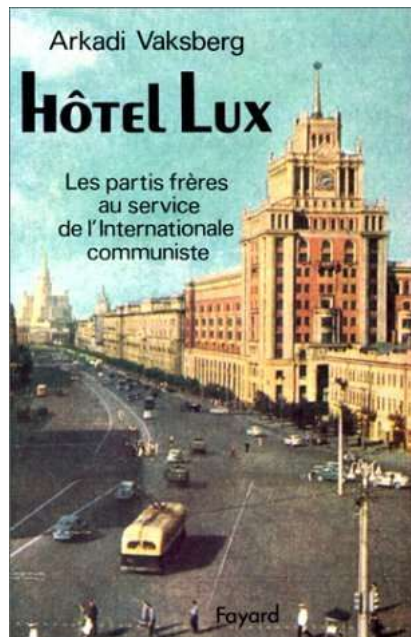
Louis Couturier

Enkel resa till Hotell Lux

Hotell Lux i Moskva användes av Kommunistiska internationalen som bostadshotell för utländska kommunister.¹

Arkadij Vaksberg ger i sin bok *Hôtel Lux. Les Partis frères au service de l'Internationale communiste*. Fayard (1993) sitt bidrag till kännedomen om hotellet och de stalinistiska utrensningarna som drabbade en hel del av hotellets gäster.²

Tyvärr har författarens svenska förlag inga planer på att ge ut denna bok.³ Men *Internationalen* vill ändå ge sina läsare en liten inblick i vad Vaksberg funnit i arkiven.

Hotell Lux i Moskva härbärgerade gräddan av kommunistpartiernas medlemmar.⁴ En del vistades långa perioder i hotellets sviter och rum, andra stannade där bara tills deras hemliga uppdrag var slutförda för att sedan åter ge sig iväg dit de kommenderades. Naturligtvis var hotellet späckat med agenter för den sovjetiska hemliga polisen.

Vaksberg har läst vissa ”topphemliga” akter ur Kominterns och KGB:s arkiv, som blev tillgängliga efter den misslyckade kuppen 1991. Med hjälp av dessa kan han bidra till att skingra mystiken kring några av den tredje internationalens personligheter.

Angivare

Även om namnet André Marty inte säger den unga generationen något, har han för de äldre ett symbolvärde. Han var kämpen från det spanska inbördeskriget som visserligen var stalinist, men som ändå bevarat en revolutionär instinkt, vilket ledde till att han krossades av apparaten 1952 i den beryktade ”Marty-Tillon affären”.⁵

30-talets Marty, som bodde i en stor Moskvälägenhet, verkar mindre lysande; han var en

¹ Engelska Wikipedia har en läsvärd artikel om Hotell Lux, se: https://en.wikipedia.org/wiki/Hotel_Lux

² Under den ”stora terrorn” avrättades 178 ledande tyska kommunister av vilka de flesta var bosatta i Hotell Lux.

³ Däremot finns Vaksbergs bok *Herrar och lakejer – Ur Kominterns hemliga historia* (Norstedts 1995)

⁴ Däribland Georgij Dimitrov, Hugo Eberlein, Antonio Gramsci, Otto Ville Kuusinen, Ho Chi Minh, Heinz Neumann, Wilhelm Pieck, Josip Tito, Palmiro Togliatti, Walter Ulbricht, Clara Zetkin och Zhou Enlai.

⁵ Om detta, se [André Marty - en fransk revolutionär](#) av Brian Pearce.

”fanatisk angivare” som såg fiender och provokatörer överallt. Som sekreterare i internationa-
lens exekutivkommitté tillbringade han merparten av sin tid i Moskva och avgav omdömen
om en mängd kamrater. Författaren har studerat de rapporter Marty avfattade i flera exemplar,
varav bland annat ett för kommunistpartiets centralkommitté och ett annat för den hemliga
polisen. Så här kan omdömen låta om olika företrädare för broderpartierna: ”total avskaknad
av begåvning”, ”ideologiskt tvivelaktig”, ”uttryckte under processen mot de trotskistisk-
zinovjevitiska banditerna tvivel angående deras skyldighet”, ”en intellektuell helt avskärad
från massorna”, ”mycket pretentiös”...

Hotell Lux i Moskva

Merparten av Martys kollegor betedde sig på samma sätt, men det fanns några undantag. Den
bulgariske kommunistledaren Dimitrov, till exempel, försökte vid flera tillfällen rädda
utländska kommunister och lyckades också ibland. Tyskarna Wilhelm Pieck och Walter
Ulbricht likadant.⁶ Däremot finner man inga spår av motsvarande ansträngningar från frans-
männens Thorez, italienarnas Togliatti eller tjeckernas Gottwald.

Kollaboratörer

Till och med ungraren Imre Nagy, som skulle komma att stå i ledningen för revolten i Buda-
pest 1956, var på 30-talet kollaboratör åt den sovjetiska hemliga polisen. Under sina vistelser i
Moskva angav han en mängd kommunistiska emigranter, så att deras fall kunde bli föremål
för ”granskning” (bland dem Georg Lukács). Detta hindrade inte att Nagy greps i mars 1938
tillsammans med andra i Komintern. Han släpptes emellertid snabbt på begäran av en kapten i
hemliga polisen som försäkrade att ”Volodja (pseudonym för Nagy) levererar regelbundet
värdefull information om antisovjetiska aktiviteter bland en hel rad ungerska emigranter”.

Författaren anser, med fog, att KGB hämnades Nagys svek 1956 genom att få honom hängd
1958.⁷ Nagys kollega Janos Kadar, som installerade den minst omänskliga regimen i öst, del-
tog i förhöret 1949 av sin kamrat Laszlo Rajk som senare hängdes. Kadar var då inrikes-
minister åt den hårde stalinisten Rakosi. Han gav Rajk en halvtimme för att skriva ner sin

⁶ Båda dessa blev viktiga ledare i DDR (Östtyskland), Pieck president (1949-60) och Ulbricht Tyska socialistiska
enhetspartiets (kommunistpartiet) förstesekreterare (1950-71).

⁷ Efter att Ungern-revolten 1956 hade slagits ned sökte Nagy och hans regering skydd på jugoslaviska ambassa-
den, men förräddes och greps av sovjetiska säkerhetspolisen som förde dem till Rumänien där Nagy m fl
dödsdömdes och avrättades. Se [Ungern i oktober 1956: Revolt mot stalinismen](#) av Anders Hagström.

bekännelse, annars väntade mer stryk. Och han höll ord.⁸

Två år senare, var det Kadars tur att bli gripen, anklagad för identiska brott och dömd till livstids fängelse. Han hade bättre lycka och släpptes 1954. Två år senare bidrog Kadar till rehabiliteringen av Rajk och organiserade dennes statsbegravning, innan han blev generalsekreterare i partiet och statschef.

Blodbad

Att ange de sina och sjunga Stalins lov, var ingen garanti för att undgå att själv bli gripen. Författaren tillskriver ”den sjukliga rädsla Stalin hyste för trotskismens inflytande”, hans beslut att, från och med 1937, likvidera merparten av de ansvariga inom Komintern och de utländska kommunistpartierna. I detta syfte föreslog Stalin, i juni 1937, under ett möte i kommunistpartiets centralkommitté, att extraordinära maktbefogenheter skulle ges till folkkommissarierna på inrikesministeriet.

Stalins besatthet att ”alltid och överallt spåra upp trotskister” ledde till ett verkligt blodbad i de utländska kommunisternas led. Ledaren för den ungerska rådsrepubliken 1919, Bela Kun, sköts 29 augusti 1938, följd av ett dussintal av sina kamrater. Det polska kommunistpartiet förlorade nästan hela sin medlemskader. Mer än åttahundra jugoslaviska kommunister föll offer för förtrycket; så även hundratals österrikare och tyskar medan de överlevande levererades till Hitler efter den tysk-sovjetiska pakten i augusti 1939.

Samtidigt, förberedde hemliga polisen flera olika scenarier för att öppna processer mot den franske ledande kommunisten Jacques Duclos (”arbetar för Trotskij”), den italienske parti-ledaren Palmiro Togliatti (”zinovjevist”), det tjeckiska partiets ledare Gottwald, de tyska partiledarna Pieck och Ulbricht samt kinesernas Mao Zedong... Av någon anledning, Stalins förföljelsemani följde inte alltid logikens lagar, sattes aldrig dessa planer i verket.⁹

Emellertid dök dokumenten upp igen åren 1949-1951 ”då Stalin åter greps av den sjukliga idén att likvidera sina utländska vänner genom att framställa dem som medlemmar av en grupp spioner vid sidan av Molotov, Vorosjilov och andra nära 'vapenbröder'. Men han fick aldrig tid till detta”.

En säker död

Frågan Vaksberg ställer sig är varför de utländska kommunisterna, som inte var tvungna därtill, godtog att bli ”lakejer åt diktatorn i Kreml”, att förråda sina kamrater men också att så fort de blev kallade bege sig till Moskva och en säker död. Han formulerar början till ett svar, genom att påpeka att vi inte får applicera de känslor vi idag hyser inför KGB på 30-talets verklighet. De bästa kadrerna inom Komintern handlade utifrån en ideologisk övertygelse som Stalin ansträngde sig för att vidmakthålla: en avlönad agent kan lätt svika medan en övertygad militant är omutlig.

Författaren berättar om flera fall (som Ignace Reiss, Richard Sorge och Trepper) som efter att ha brutit med stalinismen, inte avsvor sig sin ”ideologiska” tro. Deras exempel är speciellt lärorika idag då ord som socialism, arbetarmakt, planering och marxism berövats sin betydelse och många ”föredettingar” inte drömmer om något annat än att klara sig genom vardagen.

Tverskaiagatan 12

Bäste läsare, om du till äventyrs skulle komma till Moskva och gå nerför Tverskaiagatan

⁸ Se: [Rajkprocessen i Ungern 1949](#)

⁹ Andra ledande kommunister som förekom i detta sällskap var britten Harry Pollitt (generalsekreterare i brittiska KP), och tysken Willi Münzenberg (organisatör och ledare för ”Röda hjälpen”). Vaksberg behandlar detta även i sin bok *Herrar och lakejer...*, s. 190-203.

(tidigare Gorkijgatan), stanna då framför nr 12. Nöj dig inte med guidebokens upplysning att du befinner dig vid ”Hotel Tsentralnaia, (som) även hyser ett av Moskvas mest berömda bagerier”. Betänk också att du står framför Hotell Lux, där merparten av gästerna, stjärnor av olika lyskraft i stalinismens universum, försvann övertygade om att de arbetade för världsrevolutionen, medan de egentligen bara utförde orderna från dess dödgrävare.

Ur *Rouge*. Översättning: Kalle Lindberg

Lästips

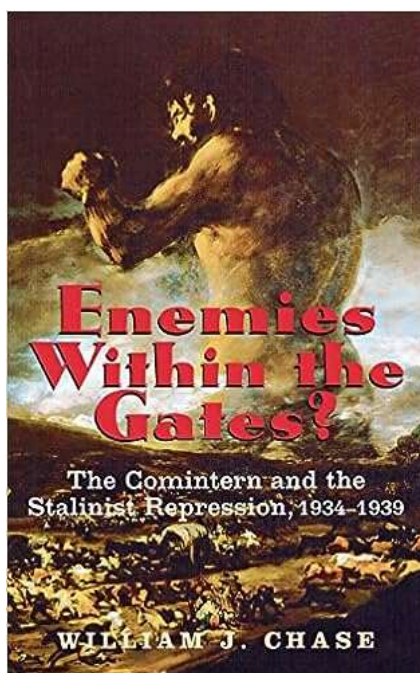
Pierre Broué: [Motorsågsmassakern](#). Om utrensningarna och terrorn i Kommunistiska internationalen under den ”stora terrorn” 1936-39.

[Den stalinistiska terrorn mot utlänningar i och utanför Sovjetunionen](#) (artikelsamling)

Den tyske kommunisten Wolfgang Leonhard skolades och fostrades i ”Kominternskolan”. Han kom själv till Hotell Lux i juli 1943. I [Revolutionens barn](#) (sid 123-141) beskriver han sin tid där (han arbetade då bl a med tidningen *Freies Deutschland*).

För den som läser tyska finns på nätet en intressant artikel av den tyske historikern Hermann Weber: [Hotel Lux – Die deutsche kommunistische Emigration in Moskau](#).

Dessutom finns ett tyskt Doku-Drama som berättar den tyske kommunisten och senare socialdemokraten Herbert Wehners historia som till stor del tilldrar sig i Hotell Lux. Filmen finns på YouTube: [Wehner – Die unerzählte Geschichte](#).¹⁰

Det finns en bok med många dokument som rör den stalinistiska repressionen i Komintern: William J. Chase, *Enemies Within the Gates? The Comintern and the Stalinist Repression, 1934-1939*, Yale 2001.

¹⁰ *Nationalencyklopedin*: Wehner, Herbert, 1906–90, tysk politiker. W. inledde sin politiska bana som kommunist, men bröt med kommunistpartiet KPD under andra världskriget, då han var politisk flykting i Sverige, och gick 1946 med i det tyska socialdemokratiska partiet, SPD. Han drev igenom det s.k. Godesberg-programmet 1959, i vilket SPD övergav marxismen, och var med och utformade socialdemokraternas nya östpolitik, bl.a. som minister för tysk–tyska frågor 1966–69. W. var vice partiordförande 1958–83 och gruppleddare för SPD i förbundsdagen 1969–83.